

В І Д Г У К
офіційного опонента на дисертаційне дослідження
Некрут Тетяни Володимирівни

«Глибинне пізнання особистісних протиріч студентів з обмеженими функціональними можливостями», представлене на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології

Актуальність теми дисертаційної роботи

Вивчення психологічних особливостей, що посилюють особистісні протиріччя осіб з обмеженими функціональними можливостями, належить до числа актуальних проблем на сучасному етапі розвитку суспільства. Наявність особистісних протиріч у молодих людей з обмеженими функціональними можливостями (ОФМ) на фоні їх прагнення до самоактуалізації та самореалізації викликають низку особистісних та соціально-психологічних проблем. Це загострює проблему здійснення кваліфікованої психологічної допомоги молоді з ОФМ, де чільне місце в ній займає вивчення саморозвитку та самореалізації суб'єкта, що уможливорює глибинна психокорекція. Специфіку глибинного пізнання психіки суб'єкта визначає психодинамічна теорія та відповідний їй метод активного-соціально психологічного пізнання (АСПП), покладений в основу даного дослідження.

Дисертаційне дослідження вибудоване на контингенті студентів з обмеженими функціональними можливостями, тому дана постановка проблеми, що заявлена в дисертаційному дослідженні, не лише є актуальною, а й знаходить наукове підґрунтя в адекватно поставлених задачах, цілях, визначенні об'єкту та предмету дослідження. Пізнання особистісних протиріч, що породжують особистісну проблему суб'єкта, є першозначимою задачею, розв'язання якої забезпечується глибинно орієнтованими прийомами та методами, що сприяють нівелюванню особистісних протиріч на засадах гармонізації психіки. Методи дослідження відповідають меті, об'єкту та предмету дисертації як і поставленим в ній задачам.

Наукова новизна

Дослідження особистісних протиріч суб'єкта з ОФМ набуває новизни

не лише у постановці проблеми, а й у визначенні шляхів її дослідження. Зокрема, новітнім підходом відзначається якісний аналіз емпіричного матеріалу АСПП у вигляді структурно-семантичного аналізу стенограм психокорекційних занять. Автором обґрунтовано основні положення, за якими відбувається глибинне пізнання психіки в її цілісності і суперечливій сутності.

В роботі вперше *введено* поняття «базально-внутрішній конфлікт» психіки; *визначено*, що в його основі лежить несумісність потягів «до життя» та «до смерті»; *узагальнено* основні категорії дослідження «особистісне протиріччя» та «особистісна проблема»; *встановлено*, що трансформація базального конфлікту назовні відбувається при участі системи психологічних захистів, і має вияв у тенденціях поведінки – «до життя» та «до психологічної смерті»; особистісні протиріччя є імплікованими для свідомості суб'єкта і водночас енергетично патентними, що імпотує психіку та ускладнює самореалізацію особистісного потенціалу осіб з ОФМ; *розкрито* можливості методу АСПП в актуалізації неусвідомлюваних чинників особистісних протиріч осіб з ОФМ.

Структура роботи відзначається логічністю та доказовістю. Вибіркова сукупність є достатньою для отримання достовірних результатів. Ґрунтовний теоретичний аналіз заявленої проблеми, комплексне використання психодіагностичних методик, адекватних меті, об'єкту, предмету та завданням дослідження засвідчують надійність та вірогідність отриманих результатів.

У першому розділі встановлено специфіку глибинного пізнання.

Здобувачем узагальнено наукові джерела з проблеми психологічних особливостей осіб з функціональними обмеженнями, що саме поглиблюють особистісні протиріччя. Встановлено взаємозв'язок особистісного реагування суб'єкта на захворювання (фізичну ваду) із захисною системою психіки. Констатовано, що фізичні вади можуть породжувати відчуття слабкості й, водночас, спонукати до самореалізації.

Встановлено чинники, що спонукають до виникнення внутрішнього протиріччя, а також визначені негативні наслідки особистісних протиріч осіб з ОФМ. Розкрито погляд психодинамічної парадигми на цілісність психіки в суперечливій єдності.

Сказане пояснює увагу дисертанта на необхідності корекції особистісних протиріч, які перешкоджають реалізації особистісного потенціалу осіб з ОФМ, затримуючи особу в інфантильній позиції. Акцент поставлено на тому, що фізична вада може стимулювати сублімаційно-компенсаторну активність, у чому може допомогти глибинна корекція за методом АСПП.

У *другому розділі* представлено емпіричне дослідження, що презентує глибинну психокорекцію особистісних протиріч студентів з обмеженими функціональними за методом АСПП. Розкрито методологічні передумови глибинного пізнання та корекції, задані психодинамічно-смысловими параметрами парадигми у форматі якої виконано дане дослідження. У дисертації представлено основні положення психодинамічної методології, науково обґрунтованої академіком НАПН України Т. С. Яценко, що реалізуються в конкретних методах АСПП. Зокрема, важливим методологічним моментом є реалізація принципу додатковості, як передумови глибинного пізнання психіки в її цілісності і суперечливій сутності, що реалізується через два принципи: «невід'ємність свідомого й несвідомого» та «із іншого». Представлений здобувачем аналіз емпіричного матеріалу доводить, що за особистісними протиріччями стоїть базально-внутрішній конфлікт, заданий потягами «до життя» та «до смерті». Об'єктивовано, що особистісні протиріччя пов'язані із активністю захисної системи, пізнання якої передбачає інтерпретацію емпіричного матеріалу. Доводиться, що у діагностико-корекційному процесі поведінковий матеріал піддаються аналізу і синтезу шляхом аналітичної інтерпретації з метою виявлення ітеративних (інваріантних) її виявів, що ставлять акцент на деструктивних тенденціях поведінки, продукованих внутрішніми

протиріччями, пов'язаними з самоімпотуванням та самодепривуванням психіки.

У контексті вищезазначеного, дисертант підкреслює важливість усвідомлення суб'єктом об'єктивних чинників особистісних протиріч. Цей процес включає декодування змісту візуалізованих (опредметнених) репрезентантів в їхніх індивідуалізованих виявах, що розкривається у спонтанній вербально-невербальній діалогічній взаємодії психолога із респондентом.

Структурно-семантичний аналіз дозволив об'єктивувати смислові одиниці діалогічної взаємодії психолога з респондентом, як і системність психічного в окресленні деструктивних тенденцій до «психологічної імпотенції» та «до психологічної смерті». Науково виправдано здобувачем центрується увага на специфіці й особливостях глибинної детермінації особистісних протиріч осіб з ОФМ, на глибинній їх обумовленості та детермінованості базально-внутрішнім конфліктом. Дослідницький аспект реалізується переважно шляхом аналізу стенограм.

Третій розділ дисертації присвячено дослідженню результативності глибинного пізнання студентів з обмеженими функціональними можливостями за методом АСПП. Доводиться, що психокорекційна робота спрямована на виявлення та нівелювання особистісних протиріч осіб з ОФМ, поглиблення та розширення соціальної компетентності учасників активного соціально-психологічного пізнання, розвиток їхнього соціально-перцептивного інтелекту шляхом поглиблення рефлексії та розширення об'єктивування самоусвідомлення власного Я; детермінованості особистісної проблеми глибинними чинниками започаткованими в едіпальній ситуації розвитку суб'єкта. В розділі виокремлено загальні зміни, які відбулися завдяки психокорекційному процесу, що заявляють про себе в живому процесі діалогічної взаємодії в суб'єктивно-індивідуалізованих формах поведінки.

За результатами дослідження Т. В. Некрут констатовано, що під впливом психокорекційних занять за методом АСПП відбулися позитивні зміни. Серед них: зниження проявів особистісних протиріч, поліпшення психосоматики, нівелювання енергії мортидо та зростання лібідної (творчої) активності, що засвідчує пробудження гуманного ставлення до себе та до інших, що знижує енергетичний імператив деструктивних тенденцій. Все це є свідченням підвищення показників психічного здоров'я студентів з функціональними обмеженнями та актуалізації їх сублімаційно-компенсаторної активності.

Здобувачем доведено, що усвідомлення студентами з ОФМ самодеструктування психіки, приглушення інстинкту самозбереження обумовлює переорієнтацію їхньої активності на самозбереження та життєствердження, що сприяло соціальній адаптації, яка має вияв у зниженні особистісної тривожності; збільшенні життєствердних починань; сприйнятті інших людей такими, якими вони є; зростанні емоційного комфорту; гармонії внутрішніх самовідчуттів.

Результативність психокорекції за методом АСПП підтверджується також і порівняльними показниками тестових методик. Позитивні результати психокорекційної роботи дисертант пов'язує з інтегральними психологічними показниками, що узгоджуються з критеріями відкорегованості особистості, зокрема: розвитком рефлексивності та соціально-психологічної адаптації, як і рефлексивного інтелекту; підвищенням рівня адекватності самосприйняття та сприйняття інших людей; відчуттям емоційного комфорту, самозахисності; відсутністю прагнення до домінування тощо.

Результати дослідження дозволили Т. В. Некрут зробити висновок про ефективність проходження студентами з ОФМ-учасниками глибинної психокорекції за методом АСПП та рекомендувати введення глибинної корекції у необхідні методи психологічного супроводу студентів у ВУЗі у просторі інклюзивної освіти.

Отримані дані сприяли розробці дисертантом методичних рекомендацій практикуючим психологам, що зорієнтовані на оптимізацію процесу глибинного пізнання особистісних протиріч осіб з ОФМ.

Обґрунтованість і достовірність наукових висновків

Дисертація Т. В. Некрут пов'язана з дослідженнями як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, що складає здобутки дисертації. Дослідження відповідає критеріям екологічної валідності у формуванні його основної емпіричної частини, що ґрунтується на дослідженнях феномену психічного за дотримання необхідних передумов спонтанності і невимушеності поведінки суб'єкта; процесуальності діагностики та дотримання основних законів діагностико-корекційного процесу – позитивної дезінтеграції психіки та вторинної інтеграції на більш високому рівні психічного розвитку суб'єкта. Вказаним критеріям повністю відповідає метод активного соціально-психологічного пізнання (АСПН), що передбачає вивчення цілісної психіки у взаємозв'язках свідомого і несвідомого. Діагностико-корекційний процес вибудовувався у відповідності до науково-методичних засад глибинного пізнання психіки в її цілісності. Емпірика АСПН піддавалась структурно-семантичному аналізу, що дозволив об'єктивувати глибинні чинники, що задають ризики для поведінки суб'єкта. Здійснено також тестове дослідження результативності. Отже, перевірка гіпотез здійснювалась як якісним, так і кількісним аналізом результатів АСПН. Розв'язанню поставлених завдань сприяли адекватні методи пізнання цілісності психіки в констатувальній та формувальній його частинах.

Практична цінність дисертаційної роботи

Матеріал дослідження поглиблює розуміння специфіки пізнання особистісних протиріч осіб з ОФМ у глибинно-корекційному процесі груп АСПН. Теоретичні та емпіричні результати дослідження доповнюють зміст навчальних дисциплін: «Практика психологічного супроводу студентів з ОФМ в просторі інклюзивної освіти», «Технології роботи психолога в інклюзивному освітньому середовищі», «Діагностика та корекція психіки

суб'єкта з використанням візуалізованих засобів глибинного пізнання», «Практикум із групової психокорекції».

Оцінка мови, стилю та оформлення дисертації й автореферату

Дисертаційну роботу написано грамотно, на належному стилістико-граматичному рівні. У дослідженні застосована наукова, загальноновизнана наукова термінологія із словниковими означеннями. Стиль викладу результатів проведених в дисертації теоретичних і практичних досліджень є адекватним поставленим завданням. Сформульовані рекомендації психологам забезпечують сприйняття та їх застосовування у практичній роботі психолога з особами з ОФМ.

Автореферат відображає зміст дисертаційного дослідження, написаний у відповідності вимог, з використанням адекватної термінології згідно заявленої теми. Оформлення дисертаційної роботи та автореферату відповідає вимогам державних стандартів. Публікації повністю охоплюють основний зміст дисертаційного дослідження.

Зауваження до дисертаційної роботи

Поряд з вищезазначеними науково-дослідними здобутками дисертації Т. В. Некрут «Глибинне пізнання особистісних протиріч студентів з обмеженими функціональними можливостями» є необхідність вказати на певні аспекти її вдосконалення, зокрема:

1. Дисертаційна робота лише виграла б, якби в дослідженні було більш ширше представлено порівняння результатів проходження психокорекції за методом АСПП студентів з обмеженими фізичними можливостями і студентів без ОФМ.

2. Більш ґрунтового дослідження заслуговує проблема впливу сімейного виховання на виникнення особистісних протиріч осіб з ОФМ так і їх вплив на них після проходження психокорекційних занять.

Загальні висновки

Проте, вказані зауваження не знижують позитивну оцінку опанованої роботи. Науковий рівень, новизна та практична цінність, системна

впорядкованість та цільність проведеного дисертаційного дослідження дає підстави вважати, що тема дисертації повністю розкрита у відповідності до теоретико-гіпотетичних припущень.

Дисертаційна робота Т. В. Некрут «Глибинне пізнання особистісних протиріч студентів з обмеженими функціональними можливостями» є завершеним самостійним дослідженням, у якому не лише поставлена, але й розв'язана актуальна для психологічної науки проблема глибинної корекції особистісних протиріч осіб з обмеженими фізичними можливостями.

Актуальність поставлених та розглянутих завдань, обсяг дослідження, його науковий рівень і практична цінність отриманих результатів в дисертаційній роботі Т. В. Некрут «Глибинне пізнання особистісних протиріч студентів з обмеженими функціональними можливостями» відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року №567, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології.

Офіційний опонент:

кандидат психологічних наук, доцент
кафедри спортивної підготовки
Київського університету імені Бориса Грінченка

 О. М. Полянничко

